

Speciaal onderwijs

Naast het kleuteronderwijs en lager onderwijs en gedeeltelijk ook naast het voortgezet onderwijs kennen we het buitengewoon onderwijs. Die term 'buitengewoon' heeft in de loop der tijden een wat negatieve klank gekregen. Het aparte werd te zeer benadrukt. In de Contourennota wordt de naam 'speciaal onderwijs' gebruikt. Die naam staat dan voor alle onderwijsvoorzieningen voor kinderen, die om een of andere reden niet in staat zijn het onderwijs op de basisschool of de middenschool te volgen.

Doordat de basisschool en de middenschool zich veel meer zullen richten op de ontplooiingsmogelijkheden van elk kind, zullen kinderen die nu nog naar het buitengewoon onderwijs worden verwezen, straks in de basisschool of middenschool kunnen blijven. Maar er zullen altijd leerlingen zijn waarvoor wel bijzondere voorzieningen getroffen moeten worden. Voor die leerlingen komt er het speciaal onderwijs, dat belangrijk zal verschillen van het huidige buitengewoon onderwijs.

Op dit moment kunnen kinderen om zeer uiteenlopende redenen naar het buitengewoon onderwijs gaan. Het omvat dan ook liefst 20 verschillende schooltypen. Naast kernafdelingen voor kinderen van 6-12 jaar kunnen er ook afdelingen voor zeer jeugdigen (vanaf 3 jaar) en voor voortgezet buitengewoon onderwijs worden gesticht. Slechts in bijzondere gevallen kunnen jongeren van boven de 17 buitengewoon onderwijs volgen.

Knelpunten

Er zijn nogal wat bezwaren tegen de huidige situatie aan te voeren. De knelpunten kunnen in vier hoofdgroepen worden verdeeld:

1 De houding van de samenleving

In het algemeen is onze samenleving weinig verdraagzaam tegenover afwijkend gedrag. De zichtbaar gehandicapte is wel bij voorbaat geëxcuseerd, maar afwijkend gedrag zonder direct aanwijsbare handicap wordt meestal niet aanvaard. Overigens is de sociale positie van de zichtbaar gehandicapte ook bijzonder moeilijk. De samenleving getroost zich weinig moeite om gehandicapten aan het normale leven te laten deelnemen. We zoeken het in 'bijzondere' maatregelen, we plaatsen hen in speciale inrichtin-

gen, tehuizen en scholen. Praktisch zijn daar natuurlijk voordelen aan verbonden, maar het gevaar dreigt wel, dat de gehandicapten in deze aparte instituten worden geïsoleerd. Daarbij komt nog dat de terugkeer van de gehandicapte in de samenleving erg moeilijk is, omdat we een bepaald gedrag van hem verwachten: hij moet een zekere hulpbehoefendheid vertonen en zich aan de zorgen van zijn 'normale' medemens toevertrouwen. De gehandicapte wordt vervolgens ook beoordeeld naar de mate waarin hij zich aan het gewone leven weet aan te passen. Hij wordt niet geaccepteerd zoals hij is. Zo kan een eenmaal vastgelegde handicap een etiket voor het hele leven worden.

2 De onvoldoende mogelijkheden om het gehandicapte kind binnen het gewone onderwijs op te vangen

De knelpunten die eerder genoemd zijn in de Ausgangssituatie voor een nieuwe basisschool verhinderen een juiste opvang van het gehandicapte kind. Daarbij komt dat de onderwijsgeevenden vaak onvoldoende in staat zijn dit probleem-kind op de goede manier te benaderen. Ook de leerlingen zijn niet gewend aan omgang met deze kinderen en weerspiegelen in hun gedrag onbewust de vooroordelen die in de samenleving bestaan. De gehandicapte kinderen kunnen daardoor op school in een isolement raken. De gewone scholen zijn er ook niet voor uitgerust om afwijkende kinderen op te vangen en de schoolbegeleidingsdiensten kunnen in de regel ook maar weinig uitkomst bieden.

Dat alles betekent dat niet alleen de opvang, maar ook de verwijzing van kinderen naar het buitengewoon onderwijs een probleem vormt. Dat geldt dan wel niet zo erg voor dove, blinde en zwakzinnige kinderen, maar wel voor kinderen waarvan je niet weet wat er aan de hand is: kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, zeer moeilijk op-

voedbare kinderen, ziekelijke kinderen, moeilijk lerende kinderen en kinderen in inrichtingen voor kinderbescherming.

Daarmee komen we bij het derde knelpunt:

3 *De toelatingsprocedure en de indeling in verschillende schooltypen*

Voordat een kind tot het buitengewoon onderwijs kan worden toegelaten, moet een toelatingscommissie een onderzoek instellen. Het ligt vast hoe die commissie moet zijn samengesteld, meestal zitten er een arts, een psycholoog en het hoofd van de ontvangende school in. In het begin had elke school voor buitengewoon onderwijs zijn eigen commissie, maar tegenwoordig werkt men nogal eens met centrale commissies. Maar men werkt niet overal op dezelfde manier en dat betekent dat kinderen met dezelfde handicap hier op de ene en elders op een ander soort school terecht komen.

Het onderscheid tussen die verschillende schooltypen berust grotendeels op medische gronden. Met de onderwijskundige behoeften van het kind zelf wordt onvoldoende rekening gehouden.

4 *Het ontbreken van een samenwerkingsverband tussen het huidige gewone onderwijs en het buitengewoon onderwijs*

Er is hiervóór al gezegd, dat veel kinderen in het lager onderwijs vastlopen. Er is ook gewezen op het belang, dat leermoeilijkheden op tijd worden opgemerkt. De grote afstand tussen gewoon en buitengewoon onderwijs brengt met zich, dat de overstap meestal een definitief karakter heeft. Men is over en weer ook niet goed van elkaars aanpak op de hoogte en er is geen sprake van een afstemming op elkaar.

Uitgangspunten

Op grond van al deze bezwaren kunnen de volgende uitgangspunten voor het speciaal onderwijs worden genoemd:

- a De basisschool en de middenschool zullen zo moeten worden ingericht, dat grote groepen kinderen die nu naar het buitengewoon onderwijs worden verwezen, straks in het gewone onderwijs kunnen worden opgevangen.
- b Het is niet mogelijk om alle vormen van buitengewoon onderwijs met het gewone onderwijs te laten samensmelten. Er zullen altijd kinderen blijven, die aangewezen zullen zijn op speciale onderwijsvoorzieningen.
- c Die speciale voorzieningen moeten wel zo worden opgezet, dat probleemkinderen slechts in het uiterste geval helemaal van het gewone onderwijs los zullen raken.
- d Er zullen hooguit 5 of 6 schooltypen in het speciaal onderwijs moeten zijn. De indeling moet op onderwijskundige behoeften stoelen.
- e Er zullen ook duidelijke regels moeten komen voor de verwijzing naar en toelating tot het speciaal onderwijs.
- f De doelstellingen van het speciaal onderwijs moeten per soort worden vastgelegd en daarbij dient weer het uitgangspunt te zijn, dat de kinderen zich er zo goed mogelijk kunnen ontwikkelen.
- g Het is niet gewenst dat er in het speciaal onderwijs een scheiding komt tussen basisonderwijs en middenschool. Er moet geen breuklijn in de begeleiding zijn.

Op grond van de onderwijskundige behoeften is het nodig, dat er op korte termijn een andere indeling in schooltypen komt. Daarbij is niet de handicap van het kind doorslaggevend, maar de manier waarop de school hulp wil bieden. In kringen van het huidige buitengewoon onderwijs denkt men wel aan een indeling in de volgende vier hoofdgroepen:

- 1 Motorisch-gericht onderwijs voor kinderen met een tekort aan verstandelijke vermogens. Een niet onbelangrijk

deel van deze kinderen zal al in een vroeg stadium naar het speciaal onderwijs worden verwezen.

2 Correctief onderwijs voor kinderen die de aansluiting in het basisonderwijs gemist hebben. Het is de bedoeling dat ze wel zo gauw mogelijk weer naar het gewone onderwijs terug zullen gaan. Deze groep moet zo klein mogelijk worden gehouden, omdat de basisschool altijd eerst moet proberen om het probleem zelf op te lossen.

3 Het compenserend onderwijs, bedoeld voor zintuiglijk gestoorden, lichamelijk gebrekkigen en spraakgebrekkigen. Ook hier geldt weer dat deze kinderen in het verleden wel vaak al te gemakkelijk naar het buitengewoon onderwijs zijn verwezen.

4 Het therapeutisch onderwijs dat gericht is op bepaalde psychische stoornissen.

Het is denkbaar dat er nog een vijfde of zesde categorie naast moet komen. Het kan zijn dat zintuiglijk gestoorden en lichamelijk gebrekkigen apart moeten worden opgevangen en dat er nog een aparte categorie bij moet komen.

Maatregelen

Op langere termijn moet geprobeerd worden om het gewone en het speciale onderwijs zoveel mogelijk te laten samengaan. Maar daarvoor moet het gewone onderwijs wel eerst verbeteren, anders worden de gehandicapte kinderen de dupe van dat samengaan. De onderwijsgegenden in het basisonderwijs zullen tijdens hun opleiding ook vertrouwd moeten raken met de problematiek van gehandicapte en afwijkende kinderen. De leerkrachten van het speciaal onderwijs zullen daar bovenop nog een gespecialiseerde opleiding moeten krijgen.

Bovendien zullen er nog opleidingen voor zeer speciale hulp moeten komen aan nieuwe landelijke instituten.

Op korte termijn kunnen echter wel al maatregelen worden genomen:

a Een verdere uitbreiding van het aantal soorten buitengewoon onderwijs kan worden tegengegaan.

b Het samengaan van twee of meer schooltypen kan daarentegen worden bevorderd.

c Waar het mogelijk is zal samensmelting van gewoon en speciaal onderwijs worden bevorderd.

d De opleidingen voor onderwijsgegenden zullen worden verbeterd.

e Bij de schoolbegeleidingsdiensten moeten meer mensen komen ten behoeve van het speciaal onderwijs.

f Er kunnen speciale wettelijke maatregelen worden voorbereid.

g Er kunnen experimenten worden opgezet waarbij het gewone en het speciaal onderwijs zijn betrokken.

Op langere termijn moet naar een samensmelting van vormen van speciaal onderwijs en het gewoon onderwijs worden gestreefd. Het speciaal onderwijs zal dan nog alleen kinderen moeten opvangen, die onmogelijk in het gewoon onderwijs kunnen blijven.

